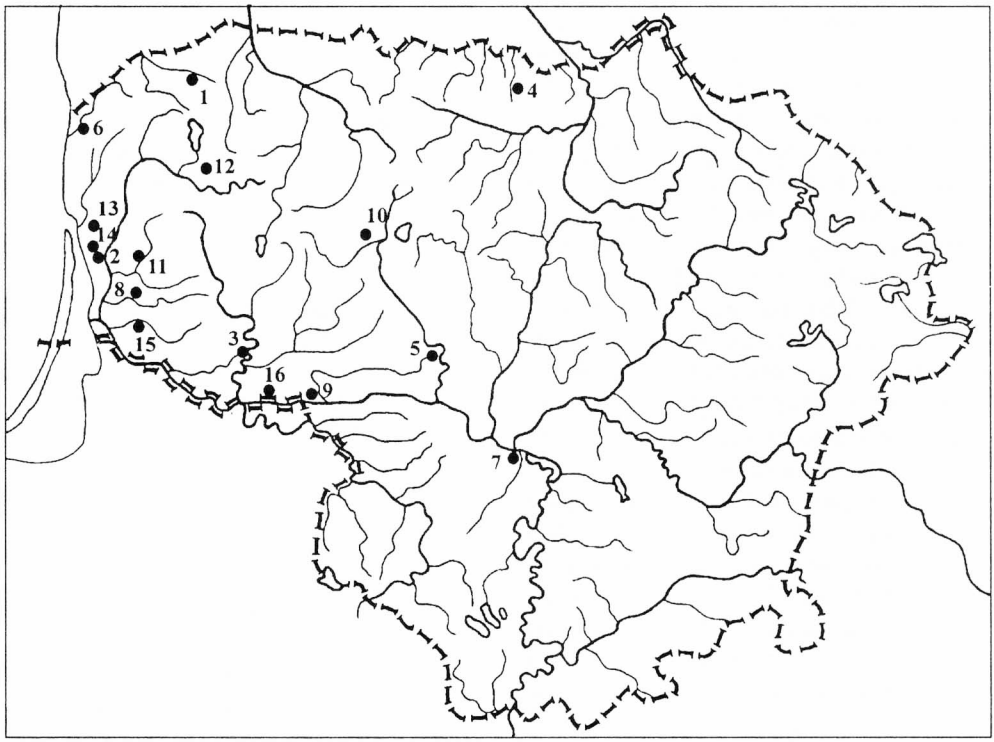
IV. GELEŽIES AMŽIAUS KAPINYNAI

18 pav. Geležies amžiaus kapinynai:
Fig. 18. Cemeteries of the Iron Age:

1 – Apuolė, 2 – Baitai, 3 – Barzūnai, 4 - Diržiai, 5 – Kalniškiai, 6 – Lazdininkai, 7 – Marvelė, 8 – Miesteliai, 9 – Naudvaris, 10 – Paprūdžiai, 11 – Pėžaičiai, 12 – Plungė, 13 – Slengiai, 14 – Toleikiai, 15 – Vėžaičiai, 16 – Viešvilė.

BAITŲ KAPINYNAS

Rasa BANYTĖ-ROWELL

2001 m. spalio 16–30 d. tyrinėta pietinė Baitų (Baičių) kapinyno apsaugos zonos dalis bei jos P paribys. Archeologinius kasinėjimus Baitų kapinyne šių eilučių autorė vykdė 1989, 1990, 1991, 1993, 1995, 1997 metais (*ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 72–74; *ATL 1990 ir 1991 metais*, d. I, V., 1992, p. 70–73; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 124–127; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 95–98; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 178–181). 2001 m. tyrinėjimų tikslas – archeologinio paminklo pietinių ribų patikslinimas. Tyrinėjimų metu keturiais plotais (11, 12, 13, 14) buvo iškasta 50 m^2.

Plotas 11 buvo 10x1,5 m dydžio, išmatuotas 14,50 m atstumu į ŠR nuo PV išlikusio fermų korpuso kampo, maždaug 120 m į P nuo centrinės kapų grupės. Plote 11 pasiekus 0,45–0,50 m gylį nuo dabartinio žemės paviršiaus lygio, pasirodė nedidelės degėsingos dėmės maišytame balsvame smėlyje, o V ploto dalyje – pilkšvi ruožai. Nuskutus ploto pilkšvo ruožo paviršių keliais centimetrais, išryškėjo tarsi 1,50 m pločio šakų ar kuolelių klojinio pėdsakai, besidriekiantys ŠV–PV kryptimi. Dauguma dryžių buvo 3–5 cm pločio. Du platesni pilki dryžiai, kurie tarsi aprėmino visą ruožą, buvo apie 10 cm pločio. Skutant 5 cm gilyn, ryškėjo ir tarsi skersai minėtai krypčiai sudėtų „kuolų“ žymės. Vidurinėje ploto pusėje atsidengusios nedidelės degėsingos dėmės buvo keturkampės formos (buvo 15x15 cm, 15x20 cm dydžio) ir atrodė tarsi stulpavietės, tačiau padarius pjūvius paaiškėjo, kad jos esančios tik 2–4 cm storio. R ploto dalyje būta apskritos 40 cm storio degėsingos dėmės. 0,60 m gylyje ji buvo 4–10 cm storio. 0,60–0,70 m gylyje plote pasirodė įžeminis labai geležingo smėlio sluoksnis, po kuriuo 0,90 m gylyje glūdi balsvas šlyninis arba kreidinis smėlis. Keramikos ar kokių kitų dirbinių nerasta. Plote atidengtas kultūrinis sluoksnis siekė 10–45 cm storį. Jis turėjo susidaryti kapinyno naudojimo laikais, tačiau sunku pasakyti, ar tai laidojimų ritualų, ar ūkinės to meto žmonių veiklos pasekmė. Ruožai, atidengti V ploto 11 pusėje, buvo panašaus pločio ir krypties, kaip išryškėję greta 1995 m. atidengto kapo 30. Pastaruosius dryžius šių eilučių autorė, remdamasi analogijomis, vertino kaip šakų ar kuolų klojinio liekanas (žr. Banytė-Rowell R. Vakarų Lietuvos kapinynų laidosenos ypatumai vėlyvuoju romėniškuoju laikotarpiu, *Archaeologia Lituana 2*, V., 2001, 2 pav. apačioje). Plote 11 pilkas dryžių sluoksnis aiškiai atsiskyrė nuo rudesnio atspalvio tamsių armens žemių. Galutinai apibendrinti tyrimų Baitų plote 11 duomenis neleidžia jų nedidelė apimtis. Tačiau deramai vertinti čia atidengtą archeologinį sluoksnį verčia dar kitokios archeologinės analogijos – labai panašūs ruožai lieka iš priešistorinių arimų (žr. Wołągewicz R. Połe orne ludności kultury wielbarskiej z okresu wczesnorzymskiego w Gronowie na Pomorzu, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XLII, sąs. 2, 1977, p. 227–242).

Plotas 12 (5x2 m) buvo išmatuotas buvusiame vidiniame fermų kieme, apie 70 m į PV nuo centrinės kapų grupės ir apie 50 m į ŠR nuo ploto 11. Ištyrus plotą 12 paaiškėjo, kad iki fermų pastatymo buvęs žemės paviršius glūdi tik po 70–80 cm storio supiltiniu žvyro, smėlio, priemolio žemės sluoksniu. Po juo pasirodė juosvas ariamų žemių sluoksnis, kurį pagal XX a. pirmosios pusės stiklo ir glazūruotos keramikos šukes galima datuoti laikais iki fermų pastatymo. Šis armens sluoksnis vagomis įsirėžęs iki pat įžeminio smėlio. Tarp vagų ruožų buvo išlikęs plonas balsvo, maišyto su smulkiais degėsiukais smėlio sluoksnelis, kuriame nieko nerasta.

Plotas 13 (8x2 m) buvo išmatuotas 42 m į R nuo ploto 11 ir 23 m į P nuo betonuotos srutų duobės krašto. Šiuo plotu pataikyta į fermų gyvavimo laikais iškastos didelės duobės vietą.

Plotas 14 (4,5x2 m) išmatuotas D. Tamošaičiui priklausančiame žemės sklype, 30 m į P nuo ploto 13. Š ir V ploto žemių dalis buvo perkasta. Kitoje dalyje išliko tokie sluoksniai: 0,40–0,45 m gylyje pasirodė šiek tiek pilkšvesnių žemių nei paviršinis sluoksnis bei su šiuo pilkšvesniu sluoksniu tiesia linija besiribojantis pilkšvai baltas (su smulkiais degėsiukais) smėlis. 0,45–0,50 m gylyje šio balsvo smėlio, o taip pat pilkšvų žemių fone išryškėjo 10–15 cm pločio lygiagretūs ruožai (80°–260° kryptimi), statmeni smėlio ir pilkšvų žemių sandūros linijai. 0,55–0,60 m gylyje, ŠR ploto dalyje jau rodantis įžemiui, ypač išryškėja, kad į pilkas juostas stačiu kampu įeina kitas pilkas 15–20 cm pločio dryžis. Pastarojo kryptis – 340°–160°. Nuskutus 3–5 cm šių spėjamų lentų kontūrai ėmė nykti, ir vienoje balsvo smėlio ruožo vietoje paryškėjo intensyvi degėsių dėmė. Balsvas maišytas smėlis degėsių vietoje (kartu su jų priemaiša) dar siekė iki 0,70–0,80 m gylį. Tiksliai datuojamų radinių suardytoje ploto dalyje nerasta. Gargažės, šlako fragmentėliai, geležinė vinis gali būti kilę tiek kapinyno naudojimo laikais (III–IV a. po Kr.), tiek vėlesniais. Pilki dryžiai, išsidėstę lygiagrečiai ar stačiu kampu vienas kito atžvilgiu, yra tarsi rentininio pastato liekanos. Kokio – sunku pasakyti, nes ištirta tik nedidelė dalis. Nors didžioji ploto 14 dalis buvo perkasinėta XX a. antrojoje pusėje, greičiausiai melioruojant Švokšlės upelį, PR ploto pusėje išliko nuo 10 iki 45 cm storio kultūrinis sluoksnis, kurio viršutinę dalį sudarė maždaug 10 cm storio pilkos žemės su smulkių degėsiukų priemaiša, o po jomis gulėjo pilkšvai baltas smėlis su degėsių priemaiša. Plote 14 atidengta statinio dalis tik užmena mįslę – ar tai vienalaikės su III–IV a. kapinynu gyvenvietės liekana. O gal seno Baitų kaimo istorinių laikų statinių reliktas? Aktyvų gyvenimą šiose vietose naujaisiais laikais patvirtina ir 1993 m. ploto 4 paviršinių žemių sluoksnyje rastas Prūsijos 1669 metų šilingas.

2001 metais kasinėjimų metu kapų nerasta, tačiau teritorija, plytinti į P nuo saugomos kapinyno apsaugos zonos ribų, yra verta atidesnio tyrinėjimo.

EXPLORATORY EXCAVATION OF 2001 AT THE BAITAI GRAVE SITE (AR 1910), THE KLAIPĖDA DISTRICT, THE CONSERVATION ZONE

The southern part of the conservation zone at the Baitai (Baičiai) grave site (Klaipėda district) was excavated in the period from 16th to 30th of October, 2001.

The aim was to verify the southern boundary of this archaeological site. During excavation, the area of 50 m^2 was explored in four areas (11, 12, 13, 14).

In area 11 at a depth of 0.45–0.5 m from the present surface, small marks of burn were found in mixed whitish sand. In the western part of the area there were grayish bands like traces from a branch or a stick covering the area 1,5 m wide and extending towards NW-SW. Most bands were 3–5 cm wide and two of them were wider, about 10 cm. Cutting away 5 cm further down, the marks from branches arranged crossways in the direction mentioned above. The marks of burn were quadrangular (15x15 cm, 15x20 cm) and resembled of post holes, but after further investigation their thickness appeared to be only 2–4 cm. In the eastern part of the plot thickness of round marks of burn was 40 cm. At a depth of 0.6 m the marks were 4–10 cm thick. At a depth of 0.6–0.7 m the layer of iron-bearing sand was noticeable. Neither any potsherds nor any other artefacts were found. The excavated cultural layer must have formed during the period when the grave site was in use. However, it is hard to tell whether this is a result of a burial rite or of agricultural activities of that time. The bands discovered in the western part of area 11 might have been left from digging during the grave site period and not from any branches or sticks.

The strata of areas 12 and 16 were destroyed while the farm was in use. A large part of area 14 was dug out again in the 2nd half of the 20th century, probably while shifting the Švokšlė stream. Nevertheless, the cultural layer between 10 cm and 45 cm thick remained in the southeastern part of the area. The remnants of some construction, found in area 14, remained a mystery. They may originate from a settlement contemporary with the gravesite of the 3rd–4th centuries or from buildings of the old Baitai village in historical times.

APUOLĖS KAPINYNAS

Zenonas BAUBONIS, Vida KLIAUGAITĖ

Apuolės kapinynas (Skuodo r.) yra 0,85 km į Š nuo Skuodo–Kaukolikų kelio, 0,5 km į P nuo Jedžiotų–Daujotų kelio ir 0,25 km į ŠV nuo Brukio ir Luobos santakos. Kapinynas įrengtas kalvoje ir jos P šlaite. Į P–PR nuo kapinyno, už Luobos upės yra Apuolės piliakalnis su senovės gyvenviete, pirmasis Lietuvoje esantis piliakalnis, paminėtas ankstyvuosiuose rašytiniuose šaltiniuose, aprašant skandinavų žygį į Kuršių žemes 853 metais.

Kapinynas tyrinėtas dar XX a. pirmoje pusėje. E. Volteris 1928–1929 m. iškasė 24 m^2 plotą ir 1,5 m gylyje aptiko „tvarkingai palaidotų karstuose lavonų griaučių“. Kapuose aptikta žalvarinių papuošalų, ragų apkaustų bei žirgo aprangos detalių“ (Volteris E. Apuolės piliakalnio, Skuodo r., 1928 ir 1929 m. tyrinėjimų ataskaita, *LII RS*, b. 328). 1931 m. Apuolės kapinyną tyrinėjo švedų archeologas B. Nermanas. Jis aptiko degintų ir griau-